

SVĒTUPES UN JAUNUPES IEKŠZEMES ŪDEŅU UN MITRĀJU KORIDORS AR BUFERZONU

1. Ainavas struktūras raksturojums

Svētupe pieskaitāma pie Latvijas mazajām upēm. Svētupe iztek no Dūņezera. Augštecē upe tek pa seklu un pārpurvotu ieleju, vidustecē pa dziļu ieleju (līdz 10 m), bet lejtecē ielejas dziļums atkal samazinās. Augštecē upe ir regulēta un iztaisnota, kā rezultātā krities Dūņezera līmenis. Vidusdaļā un lejtecē upes gultne daudzviet stipri meandrē.

Upes augštecē upes ieleju un tās apkārtni aizņem lauksaimniecībā izmantojamās zemes (galvenokārt pļavas un ganības) vai mitrie meži, upes vidusdaļā meži, bet lejtecē atkal lauksaimniecībā izmantojamās zemes.

Lejtecē Svētupe ar izrakto Jaunupi ir savienota ar Salacu. Aptuveni divas trešdaļas Svētupes ūdens noplūst uz Salacu, bet tikai viena trešdaļa – uz jūru.

2. Ainavas raksturojums un attīstība

2.2. Ainavas bioloģiskās daudzveidības raksturojums

Svētupe un Jaunupes ir tipiskas Lašupes. Upēs ir daudz straujteču un tās kopumā ir bagātas ar ihtiofaunu, jo upēs sastopams lasis (*Salmo salar*), taimiņš (*Salmo trutta*), līdaka (*Esox lucius*), rauda (*Rutilus rutilus*), sapals (*Leuciscus cephalus*), pīkste (*Misgurnus fossilis*), platgalve (*Cotus gobio*), upes nēģis (*Lampetra fluviatilis*), un zutis.

Svētupes ielejā lielas platības aizņem bioloģiski vērtīgie zālāji.

2.3. Ainavas estētiskās un kultūrvēsturiskās vērtības

Ainavas estētiskais novērtējums:

Svētupes augštecē dominē atklāta vizuāli augstvērtīga ainava ar skatu perspektīvām no Ozolaines – Salacgrīvas autoceļa uz Svētupes ieleju. Sevišķi augstvērtīgi skati ir Pales apkārtnē. Pievilcīgākās ainavas ir vērojamas pārvietojoties pa Svētupi ar laivu, jo no upes pilnībā var vērot upes ieleju ar krastiem, kuros sastopami arī smilšakmens atsegumi. Kopumā Svētupes ielejas ainavu no estētiskā viedokļa varam pieskaitīt pie vizuāli augstvērtīgajām ainavām.

Ainavas kultūrvēsturiskais novērtējums:

Svētupes augštecē ir saglabājusies kultūrvēsturiskā zemes izmantošanas struktūra. Jaunupe ir ļoti nozīmīgs XVI gs. kultūrvēstures un būvniecības tehnikas piemineklis – ūdens novadītājs.

2.4. Ainavas sociālekonomiskā nozīme

Līdz šim organizēta tūrisma infrastruktūra visā Svētupes ielejas teritorijā nav veidota. Upes krastos esošo māju iedzīvotāji teritoriju izmanto rekreācijai – sēņošana, ogošana, makšķerēšana utt.

Svētupe ir iecienīta ūdenstūristu upe. Pamatā upe ir izbraucama pavasaros un rudenos, kad ir augsts ūdens līmenis. Vasarā braukšana ar laivu nav

praktiski iespējama. Iecienītākais posms ir no Pāles līdz jūrai caur Jaunupi. Pašlaik tūristu skaits un to ietekme nav liela, taču nākotnē tā var pieaugt.

Pie Svētupes atrodas lauku mājas “**Svētupe**”, kurām ir piešķirts “Zaļais sertifikāts” un citi labiekārtoti tūrisma objekti.

2.5. Vispārējās tendences ainavu struktūras attīstībā un to ietekmējošie faktori

- Upes piesārņojums, kas veicina eutrofikāciju, līdz ar to arī straujteču aizaugšanu ar ūdensaugiem, kā rezultātā samazinās sugu daudzveidība upē un nārsta vietām piemērotās platības.
- Nepietiekami organizēts tūrisms, kas apdraud jutīgos biotopus un sugas.
- Lauksaimnieciskās darbības apsūkums un viensētu izzušana, kā rezultātā aizaug bioloģiski vērtīgās pļavas, kā arī mazinās ielejas ainaviskā vērtība.

2.6. Ainavu vai ainavu elementu pašreizējais aizsardzības režīms un tā ietekme uz ainavu izmantošanu un apsaimniekošanu

Svētupes ieleja un Jaunupe atrodas ZVBR ainavu aizsardzības zonā. Pašreizējais upes ielejas aizsardzības statuss daļēji nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu upes ielejas ainavā.

2.7. Vēlamā ainavu struktūra un tās elementu attīstība

- Upe vidus posmā noēnota, ar krāču - straujteču biotopiem. Lēnteču posmi mijas ar straujtecēm. Upē nav šķēršļu zivju migrācijai.
- Saglabātas pļavas upes augštecē un atsevišķi pļavu fragmenti upes lejtecē.
- Upes krastos mozaīkveida ainava: meži, pļavas, viensētu tipa apbūve.
- Dzīvotņu platība, kas ir gan straujteču, gan lēnteču posmi, jā saglabā vismaz esošajā līmenī, paredzot (ja iespējams) to palielināšanu.
- Vēlamā sugu struktūra: straujtecēs reofilās sugas – lasis, taimiņš, straute pavīķe. Lēntecēs – karpu dz. zivis, smilšu sēkļos – upes nēģa kāpuri.
- Atsevišķās vietās no ceļa pieļaujama skatu “atvēršana” uz Svētupi.
- Zems upes eutrofikācijas līmenis.

2.8. Priekšlikumi ainavas izmantošanai un apsaimniekošanai

1. Jānodrošina bioloģiski daudzveidīgo zālāju saglabāšana upes ielejā.
2. Nav pieļaujama vēja ģeneratoru būvniecība.
3. Nav pieļaujama bioenerģētiskās koksnes plantāciju ierīkošana.
4. Nav pieļaujama derīgo izrekteņu ieguve ielejas virspalu terasēs un pamatkrastā.

5. Nav pieļaujama mežizstrāde Svētupes ielejas vidustecē, bet pieļaujama baltalkšņu audžu izciršana upes augšteces aizaugušajās pļavās.
6. Nav pieļaujamas darbības, kas tieši ietekmē kvalitāti: piesārņojuma vai N un P ievadīšana upēs, kā arī darbības, kas pastiprina krastu eroziju (kailcirtes, nogāžu nomīdīšana utt.).

3. Priekšlikumi ZVBR zonējumam

Svētupes ielejas ainavu telpā saglabājams esošais ZVBR zonējums.

Augštecē aizsardzības zonu noteikšana nav prioritāra.